

УДК 821.111:81'42

Підгорна А. Б.¹, Доніна А. О.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-316 НУ «Запорізька політехніка»

ДО ПИТАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ КЛЮЧОВИХ ПОНЯТЬ ЛІНГВОСТИЛІСТИКИ

У лінгвістичній стилістиці досить часто використовують терміни: виражальні засоби мови, експресивні засоби мови, стилістичні засоби, стилістичні прийоми. Актуальним є розмежування цих ключових понять, оскільки серед науковців немає одностайної думки щодо їх диференціації.

Виділяють кілька підходів щодо трактування виражальних засобів та стилістичних прийомів: 1) дифузний (диференційний підхід) (І. В. Арнольд, І. Р. Гальперін, А. Н. Мороховський, О. П. Воробйова, Н. І. Лихошерст, М. М. Кожина та ін.), представники якого наводять комплексну класифікацію «виражальних засобів» та «стилістичних прийомів»; 2) інтегративний підхід (В. А. Кухаренко, Ю. М. Скребнев, Л. І. Тимофєєв та С. В. Тураєв, В. В. Одинцов, Л. І. Мацько та ін.), прибічники якого тяжіють до поєднання понять «виражальні засоби» та «стилістичні прийоми» або до інтеграції одного поняття у склад іншого [2, с. 16]. При визначенні стилістичного прийому основним критерієм є співвіднесеність мовних одиниць. Тож, перш за все, в основі стилістичного прийому лежить поняття синтагматичних відносин, які виникають між мовними одиницями в тексті або висловлюваннями між стилістично маркованими і стилістично немаркованими одиницями мови. Тоді як стилістичне значення виражальних засобів обумовлено парадигматичними відносинами елементів одного рівня [4, с. 46].

Взаємозв'язок між виражальними засобами та стилістичними прийомами є діалектичним. З одного боку, використання виражальних засобів створює стилістичні прийоми, а з іншого боку, використання певного стилістичного прийому в мовленні може перетворити його у виражальний засіб – так з'являються так звані стерті епітети, порівняння, метафори тощо. Більш того, один і той самий виражальний засіб може використовуватися для створення різноманітних стилістичних прийомів. Так, наприклад, лексика високого стилістичного тону переважно створює ефект урочистості, офіційності, але в певних контекстах вона може вживатися для створення гумористичного, іронічного та сатиричного ефекту. І, навпаки, різні виражальні засоби можуть брати участь у створенні одного прийому – гіперболи, іронії, каламбуру тощо [4, с. 46]. Усі стилістичні засоби поділяють на зображальні та виражальні. Під зображальними засобами розуміють види образного використання слів, словосполучень, фонем, об'єднаних загальним терміном «тропи» [1, с. 56]. Будучи здебільшого лексичними одиницями мови, частіше за все їх використовують для художнього опису; сюди відносять метафору, метонімію, гіперболу, порівняння, іронію тощо.

І. Р. Гальперін під виражальними засобами мови розуміє «такі морфологічні, синтаксичні та словотворчі форми мови, які слугують для емоційного або логічного підсилення мовлення» [3, с. 42]. Ці форми мови відпрацьовані суспільною практикою, усвідомлені з точки зору їх функціонального призначення і зафіксовані в граматиках і словниках, а з часом створюються певні норми та правила їх уживання, на відміну від стилістичних прийомів, функції яких з'являються в контексті певної мовної одиниці і мають суто ситуативний характер творення та вживання.

Виразальні засоби не створюють образів, а підвищують виразність мови і підсилюють її емоційність за допомогою особливих синтаксичних конструкцій, таких як інверсія, риторичне питання, паралельні конструкції тощо. Загалом поняття зображальних та виразальних засобів майже не розрізняють і використовують, як правило, синонімічно. Варто зазначити, що на позначення стилістичних мовних засобів мовознавці послуговуються наступними термінами: виразальні засоби, експресивні засоби, зображально-виразальні мовні засоби, фігури, художньо-мовні засоби тощо. Виразально-зображальні засоби мови є інструментами для творення стилістичних прийомів. Відповідно до такого визначення стилістичний прийом є більш широким поняттям і може бути створеним на основі виразальних засобів. Стилiстичнi засоби використовуються у всiх стилях мови, насамперед, з метою логiчного пiдкреслення та впорядкування тексту. Вони сприяють точностi, ясностi, експресивностi та є потужним та ефективним засобом впливу. Текст, у якому доцiльно та вдало використанi стилiстичнi засоби, вирiзняється наочнiстю, сприяє кращому розумiнню iнформацiї читачем, вiдображає позицiю автора та пiдкреслює потрiбнi деталi або дiї.

Таким чином, розмежування понять «виразальні засоби» і «стилiстичнi прийоми» викликає iнтерес серед науковцiв. Мiж ними важко провести чiтку межу, проте вiдмiнностi мiж ними все ж таки iснують. Найважливишим є те, що стилiстичний прийом є бiльш широким поняттям i може бути створеним на основi виразальних засобiв. Вiн вiдрiзняється вiд виразального засобу свiдомою лiтературною обробкою тексту, тобто вiдхиленням вiд загальноприйнятих норм мовного спiлкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арнольд, И. В. Стилистика современного английского языка (Стилистика декодирования) [Текст] / И. В. Арнольд. – М. : Высшая школа, 1981. – 300 с.
2. Вялікова, О. О. Класичні й нові техніки письма в сучасній поезії [Текст] / О. О. Вялікова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 9: Сучасні тенденції розвитку мов : [зб. наук. пр.] / [за ред. А. В. Корольової]. – Вип. 4. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – С. 16–20.
3. Гальперин, И. Р. Очерки по стилистике английского языка [Текст] / И. Р. Гальперин. – М. : Издательство литературы на иностранных языках, 1958. – 462 с.
4. Мороховский, А. Н. Стилистика английского языка [Текст] / А. Н. Мороховский, О. П. Воробьева, Н. И. Лихошерст. – К. : Высш. шк., 1984. – 236 с.